

El nom de la cosa. Sobre algunes paraules a Internet

Lluís Quintana Trias

Universitat Autònoma de Barcelona

Lluís.Quintana@uab.es

Un dels problemes habituals amb què es troben tots aquells que han de divulgar la bona nova d'Internet en articles de diaris o en cursos de deu hores és la precisió en les paraules usades. La confusió entre *programa*, *aplicació* i *utilitat* és notable; un grau superior és el que porta a confondre-ho tot plegat amb el *sistema operatiu*, posem per cas. Internet ha ajudat a incrementar el caos: els *buscadors* (*localitzadors*, *robots*?) cada cop més es transformen en *portals*; les *pàgines web*, si són molt sofisticades, es poden considerar com a *projectes*... Aquí hi ha implícits diversos problemes, però en aquest escrit proposo plantejar-ne només alguns.

Creació i traducció

El primer que se'ns acut és el de la traducció: els termes informàtics són sempre termes anglesos i, d'alguna manera, els hem d'importar. Però el problema ja comença abans de la seva importació, durant la seva creació. Quan apareix una nova tècnica, aquesta aporta objectes i idees i, de vegades, també institucions, que forçosament s'han de denominar; ara bé, com va observar Ullmann ja fa molts anys, «incluso en las nomenclaturas técnicas y científicas, casi ninguna palabra procede de la nada aunque frecuentemente los hablantes no conozcan su explicación»¹. A l'hora, doncs, de designar realitats noves amb noves paraules (neologismes), els creadors poden optar per dos camins: el menys usual és crear una paraula nova, el que se sol dir *neologisme de forma*; el més usual, ampliar el camp semàntic d'una paraula vella, el *neologisme de sentit*. Per tant, en el camp de la informàtica, els neologismes de forma (és a dir, les paraules noves) gairebé s'usen només per a les marques comercials (Microsoft, Yahoo) o per a les sigles, si les considerem com a *paraules* (FAQ, WWW). La majoria de termes, doncs, són neologismes de sentit (*browser*, *portal*, *web*, etc.).

Vegem la qüestió de la traducció. Com que el català no ha aportat gaire a la creació d'Internet, ha hagut d'importar els termes de l'anglès. El català té, a més, un problema afegit: molt sovint la importació li ha arribat a través del castellà (forma part del fenomen que V. Aracil denomina *ocultació*), que tampoc no hi ha aportat gran cosa i que també ha hagut d'importar. Si vostès recorden el lèxic del cotxe entendran a què em refereixo: la paraula

francesa *chauffeur* va esdevenir la castellana *chófer* i ara feina tenim a pronunciar *xofer* amb accent a la e, reprenent l'accentuació francesa. A hores d'ara, afortunadament, ja ens deixem colonitzar sense intermediaris i la majoria de paraules ens provenen directament de l'anglès.

Hi ha dues maneres d'importar termes d'una altra llengua (*interferències*): el *manlleu*, que consisteix a adaptar fonèticament (i alhora gràficament) la paraula a la nostra llengua, creant així un altre neologisme de forma; i el *calc*, que consisteix a buscar en la nostra llengua una paraula equivalent que passi a designar aquesta nova realitat, ampliant-ne alhora el seu significat, és a dir, creant un neologisme de sentit. Exemple de calc seria *navegador* i exemple de manlleu, tots els altres, fins i tot l'espantós *printar* per *imprimir*. Pels exemples que els he posat, ja suposaran que és fàcil fer un calc a partir de paraules angleses que siguin d'origen romànic (com ara *navigator* o *portal*) però no ho és tant per a les d'origen saxó (com ara *reset* o *browser*). És en aquests darrers casos que els usuaris s'inclinen pel manlleu, que és més ràpid, i diuen amb tota la barra *ressetar* o *bròuser*.

El de *browser* és un cas interessant. *To browse*, que vol dir mirar llibres sense un objectiu definit, té una llarga tradició en biblioteconomia (el meu diccionari anglès porta l'exemple «browsing among books in the public library»); una traducció castellana possible seria *ojea*. En informàtica, un *browser* és aquella aplicació que permet mirar el que hi ha per Internet: una traducció possible seria *visualitzador*. La casa Netscape va fer una adaptació del primer visualitzador de tots, el Mosaic, i va crear el Navigator, que es va convertir en el més popular i va acabar esdevenint un nom genèric: *navegador* val per a tots els visualitzadors, com Kleenex val per a tots els mocadors de paper, i del navegador han sortit els *internautes* i les seves *navegacions*, etc. Això, en el món comercial, és un trumfo molt difícil de derrotar, cosa que saben tots els qui fabriquen aspirines i no són la casa Bayer. En la recent venda de la casa Netscape, potser el que ha pesat més a l'hora de decidir-ne el preu ha estat el nom Navigator.

Els manlleus, dèiem, són ràpids i fàcils, si no es tenen manies, però arrossegueu mala fama i els puristes es posen frenètics. És cert que tota llengua viva incorpora contínuament interferències, i especialment manlleus, i que els puristes solen oblidar-ho: seguint en la navegació, són manlleus el castellà *zarpar* i el català *salpar* que vénen de l'italià *salpare*, etc. Però també és cert que en l'ús continu de manlleus hi ha una pedanteria evident i un desig de distinció sacerdotal enfront dels llecs: «si se't penja ho ressetes», diu el professor, impertorbable, al pobre alumne i es queda tan ample. El cas d'*Emilio* per *e-mail* és un manlleu esplèndid, perquè és alhora un calc absurd, però la majoria no són tan enginyosos. Els calcs, doncs, són mostra d'un major rigor en l'ús de la llengua i, tot i que fan molta mandra, estan més ben considerats; als governs feixistes, per exemple, els encantaven perquè pensaven que així feien pàtria: Mussolini fomentava *albergo* enlloc d'*hotel*, i Franco, *balompié* en comptes de *foot-ball*.

Els calcs i els neologismes de sentit, de tota manera, no són sempre la solució idònia, i creen sovint situacions curioses. Què representa per a un *urbanita* anglès penjat de la informàtica i poc coneixedor de les coses del camp la paraula *web*? I per al català que s'assabenta, després d'usar-lo amb porfídia, que aquesta cosa tan modern de la web s'hauria de designar amb una paraula tan empolsinada i anguniosa com *teranyina*? Algunes paraules fan viatges estranys, i podem veure'n un exemple amb la paraula anglesa *portal* que, originàriament, designava una porta majestuosa. És d'origen òbviament romànic (com passa en gran part del lèxic anglès) i, abans de divulgar-se per Internet, tenia un ús restringit; ara ha tornat a les llengües romàniques, però la ignorància dels parlants és tal que es presenta no com a calc, ampliant el sentit de la catalaníssima paraula *portal*, sinó com a manlleu, com si fos una paraula nova, i la sentim accentuada a l'anglesa

(pòrtal).

Definicions

Les importacions de paraules creen polèmiques inacabables (ara mateix n'hi ha una a la llista de distribució ALFABETO, de la Rediris), però de fet tenen una solució fàcil a mica que confiem en les acadèmies i els centres de terminologia, que per això els tenim. El Termcat, per exemple, té una adreça electrònica (<http://www.termcat.es>) on periòdicament proposa solucions per als termes nous que van apareixent. Ja hem dit abans que, dels problemes al·ludits al principi, la importació de paraules és el més aparent. N'hi ha d'altres, però, més importants, com són la precisió lèxica o el límit borrós entre termes. Què designa exactament un *projecte*? Què és una *aplicació*? Un exemple interessant de la mena de conflictes que aquesta imprecisió comporta és una notícia apareguda recentment arran del judici contra Microsoft per monopoli². Segons l'acusació, l'Explorer, el *browser* de l'empresa Microsoft, és una *aplicació* que es pot vendre perfectament separada de Windows, el *sistema operatiu* de la mateixa empresa. Segons Microsoft, en canvi, Explorer és un *tool set* (*conjunt de tecnologies*), indestruïble de Windows. Però l'acusació argumenta que, segons el diccionari intern de l'empresa, el *browser* Explorer és una *aplicació*. Bé, a part dels ardits legals que tan bé coneixem per les pel·lícules d'advocats, aquesta situació ens du a un problema de fons: com designem una realitat canviant?

Aquí apareix un problema de filosofia del llenguatge molt interessant, que és el de la referència, és a dir la relació entre les expressions lingüístiques i les entitats del món real. En el món real hi ha entitats concretes (éssers animats o inanimats de qualsevol mena) o abstractes (sentiments, creences, etc.) que tenen noms, però de fet aquests noms no designen directament aquelles entitats sinó que fan referència a (designen) conceptes abstractes que inclouen trets de les entitats (concretes o abstractes) que la paraula pretén designar, i és sobre aquesta abstracció que els parlants es posen (vagament) d'acord. Això és el que permet que la paraula *cadira* sigui (designi) un concepte que pot fer referència a tota mena de cadires, fins i tot a les que encara no s'han creat i que guanyaran un concurs de disseny d'aquí a deu anys. Amb paraules com ara *cadira* o *màquina*, que designen entitats concretes, l'acord és més fàcil. La cosa es complica quan aquests conceptes abstractes designen entitats també abstractes, com ara *llibertat*. És un problema que els juristes coneixen molt bé, però que acaba solucionant-se a mida que hi hagi ganes d'arribar a un acord; per això, el flamant president del Tribunal Constitucional pot dir tranquil·lament: «La jurisdicción constitucional lo que hace es enriquecer progresiva y continuadamente los contenidos de la Constitución, la carga semántica de los conceptos constitucionales, pero no le hace decir a la Constitución un día A y otro día, B. Conceptos muy abstractos, como el principio de igualdad [és a dir, com el concepte que designen les paraules «principio de igualdad»], no tenían la misma carga semántica en 1978 que en 1998.» (*La Vanguardia*, 23/XII/98, pàg. 24).

Ara bé, què passa si hi ha elements que, tot i ser concrets, canvien constantment no ja de forma, sinó també de finalitat? Quin concepte pot servir que englobi aquests canvis, fins i tot els més imprevisibles? Com anomenaríem una cadira que un bon dia servís també de patinet i al dia següent, fes alhora de finestra? Una cosa semblant està passant en el camp de la informàtica. Al començament tot eren *programes*, però després va ser necessari distingir els *sistemes operatius* de les *aplicacions*, que designaven programes amb un objectiu concret, interactius, als quals l'usuari pot

demanar feines concretes, com ara els editors de textos o els fulls de càlcul. També hi havia les *utilitats*, programes que milloren l'ús del sistema operatiu, i després van aparèixer els *plug-in*, que són com utilitats, però destinades a complementar les aplicacions, i els *applets*... Afegim-hi les decisions que ha anat prenent cada programador perquè el sistema operatiu disegni els elements creats pels programes: en uns s'anomenen *documents*; en d'altres, *arxius*...

El ball de denominacions no és només resultat del creixement d'una tècnica, com és el cas de la informàtica, forçosament desordenat i dispers i dut a terme per empreses rivals, sinó també del seu tipus de desenvolupament, perquè va canviant constantment la forma i l'ús dels seus instruments. Per exemple, l'antic *buscador* o *localitzador* Excite ha començat a incloure notícies, i darrerament es pot particularitzar (millor que *personalitzar*?) amb les informacions que escollim; fins i tot, l'eina de localització que inclou Excite es pot traslladar al final de la pantalla (o de la *pàgina*) i aleshores ja tenim un *portal*. El *localitzador* passa a dir-se *portal* perquè ha canviat l'ús de l'instrument que el nom designa. Però de la mateixa manera que canvien els usos dels instruments, també canvien els usos de les paraules: fins i tot per al qui no fa servir mai la paraula *printar* i s'entesta a dir *imprimir* és evident que l'ús d'*imprimir* ha canviat, perquè ha passat a designar una activitat domèstica, per exemple. De fet, allò que designa la fortuna de les paraules (i de les llengües) és l'ús que en fem i els canvis a què les sotmetem; contra aquests canvis, no només no tenim cap solució sinó que no hi ha Termcat que valgui. No es tracta, però, de desesperar-se, sinó de prendre'n consciència i d'especificar en tot moment a quin concepte ens referim quan usem una determinada paraula.

José M. Valverde solia dir que la millor manera d'acabar una discussió és preguntar al contrincant: «Tu què entens per X?»; com que és segur que els interlocutors no s'aclariran —perquè aquell «vague acord» de què parlàvem és, encara que no en siguem conscients, molt fràgil— la discussió s'acaba en sec. És per això que no ens sembla inútil proposar que especifiquem, almenys en el camp de la informàtica, «què entenem per X» abans de començar cada sessió didàctica. Així, com a mínim, ens deixaran arribar al final.

Notes

¹ Stephen Ullmann, *Introducción a la semántica francesa* (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1974), p. 419.

² Rajiv Chandrasekaran, «In Microsoft trial, a war of words: U.S. uses software firm's dictionary of computer terms against it», *Washington Post*, 10/XII/1998; p. B08. Podeu trobar-lo també a <<http://www.washingtonpost.com>>, però haureu de pagar per llegir-lo, perquè excedeix el límit de 15 dies per baixar (despenjar?) articles gratuïts.

```
SELECT COUNT(*) AS TOTAL_COIN, rebd_recursos.*, rebd_title.valor AS titulo, rebd_source.valor as
revista, rebd_relation.valor as issn FROM rebd_recursos LEFT JOIN rebd_title_rekurs ON
rebd_recursos.URN=rebd_title_rekurs.IDrecurs LEFT JOIN rebd_title ON
rebd_title.ID=rebd_title_rekurs.IDelement LEFT JOIN rebd_source_rekurs ON
rebd_recursos.URN=rebd_source_rekurs.IDrecurs LEFT JOIN rebd_source ON
rebd_source.ID=rebd_source_rekurs.IDelement LEFT JOIN rebd_relation_rekurs ON
rebd_recursos.URN=rebd_relation_rekurs.IDrecurs LEFT JOIN rebd_relation ON
rebd_relation.ID=rebd_relation_rekurs.IDelement LEFT JOIN rebd_subject_rekurs ON
rebd_recursos.URN=rebd_subject_rekurs.IDrecurs LEFT JOIN rebd_subject ON
```

```
rebd_subject.ID=rebd_subject_rekurs.IDelement WHERE (rebd_subject.valor='004.738.5:81'276.6' OR
rebd_subject.valor='81'276.6:004.738.5' OR
rebd_subject.valor='0110.0020.0020.0010.0020.0000.0000.0000' OR
rebd_subject.valor='0060.0020.0080.0000.0000.0000.0000.0000') AND
rebd_relation_rekurs.IDEsquema=9 AND rebd_relation.valor='1575-5886' GROUP BY URL,rebd_title.ID
ORDER BY TOTAL_COIN DESC,Any DESC LIMIT 0,25You have an error in your SQL syntax; check the
manual that corresponds to your MySQL server version for the right syntax to use near '276.6' OR
rebd_subject.valor='81'276.6:004.738.5' OR rebd_subject.valor='0110.00' at line 1
```

Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
Barcelona, març de 1999
<http://www.ub.edu/biblio> • [Comentaris](#)

[Citació recomanada](#) • [Metadades](#)
[UB](#) • [Facultat](#) • [BiD](#)